УДК 37.013.74

Озерська О.Ю., Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

Озерська Оксана Юріївна – аспірантка кафедри загальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Коло наукових інтересів – професійна підготовка вчителів у Японії.

Роль практики у професійній підготовці вчителів Японії

У статті розкривається роль і особливості практики у професійній підготовці вчителів Японії, яку студенти проходять під час навчання у вищих навчальних закладах і під час здійснення Програми входження у професію учителів-початківців.

The article deals with the role and peculiarities of the practice training of teachers in Japan, that takes place during the study at Japanese Universities and during the Teacher Induction Program for newly appointed teachers.

Наприкінці XX століття на всіх континентах, в усіх країнах світу відбулися значні зміни, зумовлені науково-технічним прогресом, інформаційно-технологічною революцією і соціально-економічними перетвореннями. Місце і роль країни у міжнародному співтоваристві, добробут і процвітання власного народу нині визначається тим, наскільки успішно та чи інша держава зуміє використати переваги і досягнення сучасної освіти.

Україна знаходиться на етапі глибоких соціально-економічних і освітніх реформ, проводить пошук та вивчає досвід передових освітніх технологій для забезпечення поступального розвитку економіки, соціальної і духовної сфери.

Звичайно, моделі професійної освіти, що функціонують у різних країнах світу, дуже специфічні. Це зумовлюється сукупністю соціально-економічних чинників, зокрема, рівнем економічного розвитку держави, потребами в кадрах, національними традиціями, особливостями державної політики, законодавчої бази тощо.

Разом з тим певні досягнення, форми і методи професійно-педагогічної освіти Японії з певними обмеженнями можуть бути успішно використані у процесі реформування освіти. Нинішній досвід японської системи освіти підтверджує, що визначальним чинником успішного розвитку країни на рубежі XX-XXI століть є саме досягнення у цій галузі.

У центрі освітніх перетворень завжди знаходиться шкільний вчитель, адже від його професійної майстерності, знань і вміння знайти шлях до душі кожної дитини, розбудити інтерес до знань, навчити добувати ці знання залежить, які інженери, менеджери, юристи або економісти у майбутньому будуть примножувати досягнення країни.

Третя освітня реформа Японії (1984 рік), відповідаючи на виклики часу, визначила такі пріоритети у підготовці вчителів: безперервна освіта протягом усього життя, залучення до педагогічної діяльності висококваліфікованих спеціалістів різних сфер суспільства, удосконалення педагогічної майстерності не тільки на рівні засвоєння теоретичних знань, а і під час практичного навчання студентів та початкуючих учителів [1].

Практичне навчання японських вчителів проводиться під час навчання у вищих навчальних закладах та у перший рік роботи початкуючих учителів.

Педагогічна практика є обов'язковим предметом навчального плану ВНЗ для отримання сертифікату вчителя. Важливість цієї складової підготовки вчителів полягає у тому, що педпрактика, як підкреслює японський вчений Хасімото Юкіко, як лакмусовий папірець, виявляє, наскільки студент психологічно і практично готовий до роботи вчителя, дає можливість остаточно визначитися зі своїм життєвим професійним

вибором. Крім того, під час педагогічної практики студенти поглиблюють теоретичні професійні знання та отримують навички, які з успіхом можна використати при здачі іспиту на працевлаштування [2, с. 149].

Питання та проблеми педагогічної практики, здійснення Програми входження у професію початкуючих японських учителів висвітлюються у наукових працях таких японських вчених та педагогів, як Яосака Осаму, Хасімото Юкіко, Ямада Нобору, Хірата Садасі, Мусіма Хіромічі, Фурухасі Ясусі, Сімомура Тецуо, Маено Норіхіко та інших.

У вищих навчальних закладах Японії з практичного навчання необхідно отримати 5 залікових одиниць, що складає 3-4-тижневу практику у школах та спеціальних установах для літніх і хворих людей або у школах для дітей з фізичним та розумовими вадами [3, с. 152].

В університетах до педагогічної практики обов'язково проводиться курс лекцій та семінарів з методики проведення уроків, підбору навчальних матеріалів до них, вивчаються методи керівництва учнями. Після визначення місця практики у школі проводяться орієнтаційні бесіди зі студентами-практикантами про план педпрактики, розклад уроків у школі, предмет викладання, наявність підручників, характеристику класу, особливості дороги до школи. Якщо ж такі наради не організовуються у школі, то керівництво факультету запрошує на нараду представників школи – місця майбутньої педпрактики.

Ось яка пам'ятка-керівництво до дії видається студенту перед практикою.

Про що треба знати напередодні практики

Необхідно:

- Проглянути основні документи школи (статут) і вивчити їх особливості.
- Проглянути журнал учнів класу, де будуть проходити пробні уроки і класне керівництво.
- Познайомитися з директором і заступником директора школи.
- Познайомитися з графіком робочих та вихідних днів.
- Підготувати спортивний одяг для роботи в спортивних секціях.
- Дізнатися про теми уроків і класних годин, які треба проводити.
- Здійснити підготовку до уроків і класних годин.
- Дізнатися про заходи, які будуть проводитись у школі під час практики.

Важливо:

- Дізнатися про підручники, які використовуються на уроках.
- Дізнатися, як організоване харчування (обід у їдальні чи учні приносять з собою *бенто*).
- Познайомитися з учителем, відповідальним за педагогічну практику.
- Дізнатися про денний режим роботи школи і журнал обліку виходу на роботу вчителів.

Речі, необхідні для практики:

- Особиста печатка для журналу виходу на роботу вчителів.
- Ноутбук.
- Змінне взуття для приміщення школи.
- Блокнот і ручка.

Примітка. Мобільні телефони строго заборонені [3, с. 154-155].

Під час педагогічної практики у школі студенти зайняті протягом повного робочого дня. Вони беруть участь у ранковій педраді, відвідують і проводять уроки, класні виховні години, організовують прибирання класів, ознайомлюються з роботою гуртків, клубів за інтересами, спортивних секцій.

Проходячи педагогічну практику у школі, студенти повинні дотримуватись відповідного зовнішнього вигляду та поведінки. Запізнення у школу не виправдовують жодними причинами. Практиканти повинні користуватися певною мовною етикою, діловим одягом. Ось які спеціальні навички рекомендується засвоїти студентам для проведення уроків: 1) необхідно напрацьовувати гучний голос, використовуючи правильну інтонацію і темп мови, її акценти; 2) викликати учнів і призначати відповідальних за певні дії для того, щоб тримати увагу класу і трудову напругу на уроці; 3) задавати учням завдання, проводячи не тільки лекцію, а й співбесіди з учнями; 4) ходити поміж партами з метою контролю ступеня засвоєння і якості запису інформації учнями; 5) застосовувати наочність, впливаючи на емоційні центри сприйняття інформації учнів, використовувати фото, схеми, моделі [4, с. 53].

Після закінчення практики студенти обов'язково пишуть листи-подяку школі за надання можливості проходження там педагогічної практики.

Педагогічна практика доповнюється обов'язковою роботою студентів протягом одного-двох днів в установах по догляду за літніми та хворими людьми чи у школах для дітей з фізичними і психічними вадами розвитку. Без дотримання цих вимог майбутній педагог не може отримати відповідний учительський сертифікат.

Аналіз педагогічної практики студентів ВНЗ, про що свідчать опитування японських учителів префектур Фукусіма, Чіба, Канагава, Ніігата, показує, що хоч вона і ретельно підготовлена, змістовна, насичена заходами та все ж не виконує функції отримання стійких навичок і усвідомлення обов'язків вчителя, який би з першого дня роботи без стресів успішно приступив до

педагогічної діяльності [5, с. 29-31]. Про це свідчать і відгуки вчителів середніх шкіл, зокрема, вчителів однієї зі шкіл міста Урава префектури Сайтама, де автор проходила стажування у 2003-2004 роках.

Щоб зарадити певним прогалинам у педагогічній підготовці вчителів Японії, діє вимога здачі іспиту на заняття посади вчителя у тій чи іншій префектурі, а також, що є безумовно високоефективним заходом, запровадження після III освітньої реформи Програми входження початкуючих учителів у професію (далі – ПВПУП).

ПВПУП передбачає участь у ній усіх початкуючих вчителів, які отримали перше професійне призначення на посаду вчителя з повним робочим (тижневим) навантаженням у державних і приватних початкових, молодших та старших середніх школах та школах для дітей, що мають вади розвитку. Ця програма була прийнята і фінансується після перегляду і затвердження Закону про освіту. Вона зобов'язує усіх вчителів-початківців присвятити їй протягом свого першого року роботи приблизно 90 днів. Дія програми дає можливість початкуючим вчителям систематизувати отримані у педагогічних навчальних закладах знання та навички і прискорити входження у професію. Це є особливо важливим, оскільки студенти педагогічних закладів Японії більше зорієнтовані на теоретичні знання, у той час як зміст та обсяг педагогічної практики не задовольняє суспільні потреби. Зокрема, як підкреслювали початкуючі вчителі під час соціологічного опитування, їм бракує навичок спілкування з дітьми і їх батьками, розуміння меж важливості застосування екологічних знань, інформатики, відповідальності за свої слова і поведінку [6, с. 72-73].

Програма впроваджувалась у практику поступово: з 1989 року – у всіх початкових школах, з 1990 року – у всіх молодших середніх школах, з 1991 року – у всіх старших середніх школах і з 1992 року – у школах для дітей, що мають вади розвитку.

Керівництво ПВПУП здійснює Міністерство освіти, науки, культури та спорту Японії, надаючи певну самостійність для врахування місцевої специфіки префектурним і муніципальним відділом освіти та школам. При цьому ефективно діє зворотний зв'язок від низових ланок управління до Міністерства освіти через Інтернет.

ПВПУП включає:

1. Підготовку у школі, яка проходить протягом не менш ніж 60 днів під керівництвом призначеного вчителя-наставника (точніше 2 дні кожного тижня).

2. Підготовку за межами школи, яка відбувається не менш ніж 30 днів під керівництвом префектурного освітнього центру (точніше 1 день на тиждень).

Крім того, вчителі-початківці на муніципальному рівні зайняті семінарами протягом 5 діб та навчальними круїзами, в яких беруть участь окремі вчителі за рекомендаціями Рад освіти префектур.

Зміст програми передбачає знайомство й оволодіння фундаментальними засадами системи освіти і шкільного життя, методи керівництва класом, академічне викладання, моральне виховання, спеціальні види діяльності і керування учнями.

Виконання ПВПУП забезпечують:

1) Вчитель-наставник, який закріплений за кожним початкуючим вчителем і відповідальний за виконання програми у школі.

2) Вчитель-предметник, який призначається для допомоги вчителю- початківцю у випадку, коли вчитель-наставник і початкуючий вчитель викладають різні предмети.

3) Директор школи, який несе повну відповідальність за шкільну частину програми, здійснює безпосередній контроль за співробітництвом і допомогою інших вчителів школи наставнику і початківцю.

4) Для сприяння наставництву і підвищенню відповідальності за навчання початкуючих вчителів директор школи знижує тижневе погодинне навантаження наставників, вчителів-предметників та їх адміністративні обов'язки. А для виконання цих видів діяльності Рада освіти префектури чи міста, яке має особливий статус, приймає на роботу додаткових вчителів-інструкторів, фінансування діяльності яких здійснюється частково префектурою і частково урядом.

5) Ради освіти префектур і міст Японії, що мають особливий статус, відповідають за річні плани навчання початкуючих учителів, причому враховується місцева специфіка роботи. Річний план включає як шкільну, так і позашкільну програму навчання. Міністерство освіти Японії зобов'язує Ради освіти префектур проводити конференції директорів, інших адміністративних працівників, вчителів-наставників, вчителів-предметників для забезпечення відповідного змісту річного плану навчання. Додатково до плану Ради освіти префектур розробляють тексти і підручники для початкуючих учителів і вчителів-наставників [7, с. 176-178].

Фінансування ПВПУП здійснюється на ½ з державного і на ½ з місцевого бюджетів. Проведення програми ретельно контролюється на усіх рівнях освіти за допомогою не лише планування, а і звітів про її виконання.

Таким чином, метою японської Програми входження у професію початкуючих учителів є систематизація процесу переходу від студента педагогічного навчального закладу до вчителя школи. Вона визначає ключові фактори успіху

для тих, хто у перший рік роботи отримає позитивний досвід внаслідок спілкування з наставником та колегами вчителями-початківцями. Ця програма гарантує подібний досвід, оскільки її структура і зміст надають всебічних знань по усіх проблемах, з якими вчителі-початківці можуть зіткнутися, працюючи у школі. І для того, щоб і початкуючі вчителі, і їх наставники мали достатньо часу для навчання, програма гарантує підтримку додатковими вчителями-погодинниками. Незважаючи на певну критику і скептицизм окремих учасників, програма прийнята й успішно функціонує у Японії і може бути з урахуванням певних особливостей освіти та поправок використана і в Україні.

Література

1. Educational reform //J apanese governmental policies in education, science and culture. Min. of education, science and culture. – Tokyo, 1999-2000 (англ. мовою).
2. Hashimoto Yukiko Kyouiku jisshuu to kibou daigaku // Shinkyouiku shokuin menkyohou to kyouin yousei, kenshuu. Kyouiku kenshuu. 12 gatsu zoukangouhozonhan. Kyouiku kanrisha-no sougou kenshuushi. – Tokyo: Kyouiku kaihatsu kenshuusho, 2000. – 149-153 p. (япон. мовою).
3. Yaosaka Osamu Kyouin wo mezasu hon. – Tokyo: Sebido Shuppan, 2003. – 240 p.(япон. мовою).
4. Kyouin saiyoushiken kanzen toppa gaido. 2005 nendo kyouin saiyou shiken taiou. – Tokyo: Shougakkan, 2003. – 106 p.(япон. мовою).
5. New directions in School education: fostering strength for life. Providing High-Caliber Teachers) // Japanese governmental policies in education, science and culture. Min. of education, science and culture. – Tokyo, 1995. – 122 p.(англ. мовою).
6. Education in Japan // Ministry of education, science and culture. – Tokyo, 1990. – 98 p.(англ. мовою).
7. Mushima Hiromichi Shoninsha kenshuu-no jisshi joukyou // Shinkyouiku shokuin menkyohou to kyouin yousei, kenshuu. Kyouiku kenshuu. 12 gatsu zoukangouhozonhan. Kyouiku kanrisha-no sougou kenshuushi. – Tokyo: Kyouiku kaihatsu kenshuusho, 2000. – 176-180 p.(япон. мовою).